

ПРОТИДІЯ НЕЗАКОННОМУ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ ТА ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН ЗАСОБАМИ АДМІНІСТРАТИВНО-ДЕЛІКТНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Обґрунтовується, що такі завдання адміністративно-деліктного провадження, як виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню адміністративних правопорушень, запобігання правопорушенням, виховання громадян у дусі дотримання законів, зміцнення законності, як заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів та психотропних речовин реалізуються при судовому розгляді справ про адміністративні правопорушення зазначеної категорії шляхом безпосередньої участі порушника при розгляді справи, застосування щодо нього адміністративного арешту, вилучення наркотичних засобів, вжиття заходів щодо усунення причин і умов, що сприяли вчиненню порушення, а також передачі матеріалів на розгляд трудового колективу.

Ключові слова: адміністративне правопорушення, протидія незаконному обігу наркотичних засобів, адміністративно-деліктне провадження, адміністративний арешт, вилучення наркотичних засобів.

Обосновывается, что такие задачи административно-деликтного производства, как выявление причин и условий, способствующих совершению административных правонарушений, предупреждение правонарушений, воспитание граждан в духе соблюдения законов, укрепление законности, как меры противодействия незаконному обороту наркотических средств и психотропных веществ реализуются при судебном рассмотрении дел об административных правонарушениях указанной категории путем непосредственного участия нарушителя при рассмотрении дела, применения к нему административного ареста, изъятия наркотических средств, принятия мер для устранения причин и условий, способствовавших совершению нарушения, а также передачи материалов на рассмотрение трудового коллектива.

Ключевые слова: административное правонарушение, противодействие незаконному обороту наркотических средств, административно-деликтное производство, административный арест, изъятие наркотических средств.

It is proved that such problems of administrative and tort proceedings, as the identification of causes and conditions contributory to the conducting of administrative offenses, prevention of crime, education of citizens in the spirit of the law obedience, strengthening the rule of law, as measures to control illicit trafficking of drugs and psychotropic substances are implemented in judicial cases on administrative offences in this category by the direct participation of the offender in a case, application of administrative arrest to the offender, seizure of drugs, measures to address the causes and conditions that contributed to the conducting of the violation and the transfer of records of court to the employee unions.

Key words: administrative offense, control of illicit trafficking of drugs, administrative and tort proceedings, administrative detention, seizure of drugs.

Однією з цінностей, що охороняється Кодексом України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), є здоров'я населення, на яке безпосередньо посягає, серед інших, правопорушення, передбачене ст. 44 КУпАП, що встановлює адміністративну відповідальність за незаконне виробництво, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів або психотропних речовин без мети збуту в невеликих розмірах. Небезпечність цього адміністративного правопорушення зумовлена таким негативним соціальним явищем, як нар-

команія, пов'язана з немедичним вживанням наркотичних засобів (без призначення лікаря), викликає залежність від них, загрожує здоров'ю населення, а тому потребує вжиття дієвих заходів протидії їх незаконному обігу.

Спеціальну систему заходів в Україні, спрямованих проти незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживання ними встановлено Законом України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними». Проте передбачені цим Законом заходи протидії не завжди досягають своєї мети, внаслідок чого вчиняються адміністративні правопорушення, відповідальність за які передбачена ст. 44 КУпАП, безпосереднім об'єктом якого є відносини, врегульовані Законом України «Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів».

У разі вчинення зазначеного адміністративного правопорушення та встановлення особи, яка його вчинила, виникає адміністративно-деліктне провадження (провадження у справах про адміністративні правопорушення), завданням якого згідно зі ст. 245 КУпАП є: своєчасне, всебічне, повне й об'єктивне з'ясування обставин кожної справи, вирішення її в точній відповідності із законом, забезпечення виконання винесеної постанови, а також виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню адміністративних правопорушень, запобігання правопорушенням, виховання громадян у дусі додержання законів, зміцнення законності. Визначені як завдання адміністративно-деліктного провадження «виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню адміністративних правопорушень, запобігання правопорушенням, виховання громадян у дусі додержання законів, зміцнення законності» реалізуються, на наш погляд, передусім під час судового розгляду справ про адміністративні правопорушення зазначеної категорії.

Питання провадження у справах про адміністративні правопорушення, зокрема тих, протоколи про вчинення яких складаються працівниками органів внутрішніх справ, були предметом розгляду таких вчених, як В. Б. Авер'янов, Л. С. Анохіна, О. М. Бандурка, Д. М. Бахрах, Ю. П. Битяк, І. Л. Бородин, Ю. А. Ведерніков, І. А. Галаган, Є. С. Герасименко, І. П. Голосніченко, С. Т. Гончарук, Є. В. Додін, Д. П. Калаянов, Р. А. Калюжний, С. В. Ківалов, Л. В. Коваль, Ю. М. Козлов, Т. О. Коломоєць, В. К. Колпаков, А. Т. Комзюк, О. В. Кузьменко, Д. М. Лук'янець, О. І. Миколенко, Ю. С. Педько, В. Г. Перепелюк, Н. Г. Салищева, П. П. Серков, В. М. Скавронік, В. Д. Сорокін, Ю. М. Старілов, М. М. Тищенко, Н. В. Хорошак, О. В. Чекаліна, О. П. Шергін, В. К. Шкарупа та ін.

Проте справи про адміністративні правопорушення, відповідальність за які передбачена ст. 44 КУпАП, не є поширеними на практиці (наприклад, в Єдиному реєстрі судових рішень розміщено лише одну постанову суду в справі про адміністративне правопорушення за ст. 44 КУпАП¹, судова адміністративно-деліктна практика розгляду і вирішення цих справ не узагальнюється, відповідні роз'яснення Пленуму Верховного Суду України з цього питання відсутні, в юридичній літературі це питання детально не досліджувалось, за винятком окремих аспектів, які стосуються всіх справ про адміністративні правопорушення, що розглядаються судами². Не розглядаються в юридичній літературі й питання, пов'язані з особливостями забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення за ст. 44 КУпАП, накладення на порушників такого виду стягнення, як адміністративний арешт, питання подальшої долі вилучених наркотичних засобів, вжиття заходів щодо усунення причин та умов, що сприяють вчи-

ненню цього правопорушення, а також питання передачі матеріалів на розгляд трудовому колективу або громадській організації. Це негативно впливає на виконання завдань адміністративно-деліктного провадження у справах про зазначені порушення, в тому числі й запобігання їм. Тому зазначені питання підлягають більш поглибленому висвітленню, що й ставить за мету наша стаття.

Запобігання правопорушенням, виховання громадян у дусі додержання законів, зміцнення законності як завдання адміністративно-деліктного провадження реалізуються на стадії судового розгляду справи при застосуванні судом норм процесуальних інститутів, які регулюють питання доставлення і примусового приводу порушника до суду, накладення на порушника такого виду стягнення, як адміністративний арешт, вирішення подальшої долі вилучених наркотичних засобів, вжиття заходів щодо усунення причин та умов, що сприяли незаконному обігу наркотичних засобів, а також питання передачі матеріалів на розгляд трудового колективу для вжиття щодо порушника ефективних заходів громадського впливу.

Однією з особливостей розгляду справ про адміністративні правопорушення, відповідальність за які передбачена ст. 44 КУпАП, є обов'язкова присутність особи, яка притягається до адміністративної відповідальності. У разі ухилення її від явки на виклик судді, цю особу може бути органом внутрішніх справ (міліцією) піддано приводу. В юридичній літературі зазначається, що привід застосовується щодо особи, яка ухиляється від явки за викликом, оскільки заочний розгляд таких справ знижує виховний ефект, не забезпечує з'ясування обставин справи і оцінки порушником своїх дій, запобігання новим порушенням, не створює умов для виявлення причин, що сприяють порушенням, адже це стосується переважно порушень, за вчинення яких встановлено найбільш суворі заходи стягнення – адміністративний арешт, виправні роботи, конфіскація або штраф у підвищеному розмірі³.

Аналіз статей 260–263 КУпАП дозволив встановити, що при вчиненні адміністративних правопорушень, передбачених ст. 268 КУпАП, у тому числі й за ст. 44 КУпАП, які до того ж всі підвідомчі судам, порушник має затримуватися працівниками міліції до розгляду справи судом. Такий висновок також узгоджується з позицією Д. М. Бахраха, який, поділяючи адміністративне затримання на загальне та спеціальне, зазначає, що спеціальне затримання застосовується щодо осіб, які вчинили адміністративні правопорушення, що розглядаються суддями. При такому затриманні при направленні матеріалів до суду, туди доставляється й затриманий⁴. Отже, привід може мати місце лише в тому разі, коли працівники міліції з будь-яких причин, порушуючи вищевказані норми КУпАП, не доставили порушника до суду, який має розглянути матеріали відповідної справи про адміністративне правопорушення.

Відповідно до ст. 11 Закону України «Про міліцію» працівникам міліції для виконання покладених на них обов'язків надається право затримувати і тримати у спеціально відведених для цього приміщеннях осіб, які вчинили адміністративні правопорушення, для складання протоколу або розгляду справи по суті. З огляду на це положення Закону, в порядку взаємодії працівників міліції та суддів в адміністративно-деліктному провадженні, з метою виконання належним чином юрисдикційних та профілактично-виховних завдань провадження у справах про адміністративні правопорушення працівники міліції при складенні протоколів про адміністративні правопорушення за ст. 44 КУпАП, справи про які розгляда-

ються судами з обов'язковою участю (присутністю) порушника, мають затримувати таких правопорушників і доставляти до суду разом зі складеним адміністративним протоколом та іншими матеріалами.

Завдання по запобіганню правопорушенням та вихованню громадян у душі додержання законів під час розгляду справ про адміністративні правопорушення за ст. 44 КУпАП досягаються також при застосуванні щодо порушників за вказане правопорушення стягнення у вигляді адміністративного арешту, адже, як свідчить судова практика, застосування адміністративного арешту в основному обґрунтовується суддями метою перевиховання правопорушника та запобігання вчинення ним нових порушень.

Тому, обираючи такий вид стягнення, як адміністративний арешт, суддя має врахувати не лише особу порушника, ступінь його вини, майновий стан та характер вчиненого проступку (зокрема розмір та вид виявленого наркотичного засобу, мету його зберігання, систематичність вживання тощо), але й пом'якшуючі та обтяжуючі обставини, а також мету адміністративного стягнення та завдання як законодавства про адміністративні правопорушення, так і провадження в таких справах та обґрунтовано визначити строк арешту. І, як зазначив Верховний Суд, щодо осіб, які займаються суспільно корисною працею і позитивно характеризуються за місцем роботи, навчання та проживання, слід застосовувати, як правило, не арешт, а інші адміністративні стягнення, а також заходи громадського впливу⁵. При цьому варто пам'ятати, що згідно зі ст. 32 КУпАП адміністративний арешт застосовується у виняткових випадках за певні правопорушення, якщо за обставинами справи з урахуванням особи правопорушника застосування інших заходів впливу буде визнано недостатнім.

Актуальним також є питання про застосування адміністративного арешту щодо неповнолітніх віком від 16 до 18 років, адже закон це робити категорично забороняє (ст. 32 КУпАП). Так, Ю. Ковальчук зазначає, що чинне законодавство за своєю сутністю має на меті не покарати неповнолітнього правопорушника, а попередити від скоєння правопорушень і виховати його, проте наведена система адміністративних стягнень (заходів впливу) для неповнолітніх не є ефективною, мета заходів впливу не досягається⁶.

Підтримуючи вищевикладене, для нас незрозумілою є заборона застосування адміністративного арешту щодо неповнолітніх віком від 16 до 18 років, оскільки неповнолітні також вчиняють правопорушення щодо зберігання (виробництва, перевезення) наркотичних засобів у невеликих розмірах (при цьому можуть паралельно вчиняти дрібне хуліганство, перебувати у громадських місцях в нетверезому стані, розпивати там спиртні напої тощо), а адміністративний арешт забезпечуватиме ефективний профілактичний та виховний вплив на поведінку неповнолітніх порушників. А отже, цю заборону пропонуємо скасувати, особливо за незаконний обіг наркотичних засобів.

Виховна та профілактична мета адміністративно-деліктного провадження реалізується також і при вилученні у порушника виявлених наркотичних засобів. Проте ст. 44 КУпАП не передбачає такого додаткового виду стягнення, як конфіскація наркотичних засобів та психотропних речовин. Вважаємо це юридично правильним, адже можливість конфіскації, за загальним правилом, встановлена лише щодо предметів, які є приватною власністю порушника, а при незаконному обігу наркотичних засобів вони не можуть перебувати в його приватній власності.

У конкретному випадку варто відрізнити конфіскацію як захід адміністративного стягнення від вилучення з незаконного володіння особи, яка скоїла адміністративне правопорушення, знаряддя вчинення або предмета адміністративного правопорушення:

- які підлягають згідно із законом поверненню їх законному власнику;
- вилучених із обігу або які перебувають у протиправному володінні особи, яка вчинила адміністративне правопорушення з інших причин і які на цій підставі підлягають зверненню у власність держави або знищенню⁷.

Як зазначає П. П. Серков, вилучення з незаконного володіння особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, знаряддя вчинення або предмета адміністративного правопорушення, вилучених з обігу і які підлягають поверненню в дохід держави або знищенню, не є конфіскацією⁸. Отже, при винесенні постанови у справі про адміністративне правопорушення за ст. 44 КУпАП в ній має бути вирішено питання про знищення вилучених наркотичних засобів, незалежно від притягнення особи до адміністративної відповідальності, зокрема при винесенні постанов про закриття провадження у справі з будь-яких підстав, передбачених ст. 247 КУпАП, у тому числі реабілітуючих. До того ж ст. 265 КУпАП (вилучення речей і документів) прямо розмежовує результати вирішення судом долі вилучених речей окремо на конфіскацію і знищення, що свідчить про можливість зазначення в резолютивній частині постанови суду про знищення наркотичної продукції⁹.

Отже, розглядаючи справи про адміністративні правопорушення за ст. 44 КУпАП, суд на підставі відповідного висновку експертного дослідження спеціаліста має встановити розмір та належність вилученого наркотичного засобу до таких згідно з Переліком наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, обіг яких заборонено, крім обігу в цілях діяльності з культивування рослин, використання наркотичних засобів у експертній і оперативно-розшуковій діяльності та наукових і навчальних цілях (статті 12, 15, 19, 20 Закону України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори»). І у разі встановлення, що вилучена у порушення наркотична речовина не використовувалася ним у вищезазначених цілях відповідно до закону, зробити висновок, що зберігання і перевезення порушником такого наркотичного засобу було незаконним. А тому, як наслідок, згідно зі ст. 30 Закону України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори», ст. 6 Закону України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними», ст. 265 КУпАП вилучений у порушення наркотичний засіб підлягає знищенню, про що варто вказати в постанові.

Протидія незаконному обігу наркотичних засобів та психотропних речовин засобами адміністративно-деліктного провадження можлива також і шляхом надіслання пропозицій про вжиття заходів щодо усунення причин та умов, що сприяють вчиненню адміністративних правопорушень.

Так, КУпАП передбачає випадки, коли на суд покладається обов'язок направляти у відповідний державний орган, орган місцевого самоврядування чи громадську організацію не копію прийнятої постанови за результатами розгляду справи, а вносити пропозиції про вжиття заходів щодо усунення причин та умов, що сприяли вчиненню адміністративного правопорушення.

Так, згідно зі ст. 282 КУпАП орган (посадова особа), який розглядає справу, встановивши причини та умови, що сприяли вчиненню адміністративного право-

порушення, вносить у відповідний державний орган чи орган місцевого самоврядування, громадську організацію або посадовій особі пропозиції про вжиття заходів щодо усунення цих причин та умов. Про вжиті заходи протягом місяця з дня надходження пропозиції має бути повідомлено орган (посадову особу), який вніс пропозицію. Ця норма кореспондує зі ст. 6 КУпАП, відповідно до якої органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, громадські організації, трудові колективи розробляють і здійснюють заходи, спрямовані на запобігання адміністративним правопорушенням, виявлення й усунення причин та умов, які сприяють їх вчиненню, на виховання громадян у дусі високої свідомості й дисципліни, суворого додержання законів України. У зв'язку з цим І. Л. Бородин правильно звертає увагу на те, що мета правозастосовного провадження полягає не тільки в реалізації санкцій, але й направленні відповідним органам пропозицій про вжиття заходів щодо усунення причин та умов, які сприяли вчиненню адміністративних проступків¹⁰.

Вчені-адміністративісти з аналізу ст. 282 КУпАП виокремлюють два види пропозицій щодо заходів, направлених на усунення причин та умов, що сприяють вчиненню правопорушень: загальні та спеціальні. Перші формуються при аналізі розгляду декількох справ, узагальнюються певні причини та умови, робиться відповідний висновок (пропозиції на основі узагальнення, аналізу і оцінки розгляду певної категорії справ). Інші стосуються конкретного правопорушення і спрямовані на запобігання вчинення саме такого адміністративного правопорушення (пропозиції у конкретній справі)¹¹.

Хоча КУпАП прямо не передбачає такого процесуального документа, як, наприклад, в цивільному і кримінальному процесах окрема ухвала, ми вважаємо, що внесення пропозицій про вжиття заходів щодо усунення причин та умов, що сприяли вчиненню адміністративного правопорушення, має здійснюватися у формі винесення окремої постанови як акта судової влади, що надасть таким пропозиціям обов'язкового характеру. Водночас ми не заперечуємо можливість здійснення реагування шляхом направлення відповідних листів, на чому наголошує й П. П. Серков¹².

На нашу думку, вимоги ст. 282 КУпАП можуть бути реалізовані також шляхом направлення відповідному органу копії винесеної постанови щодо порушника разом із супровідним листом, в якому слід вказати на необхідність звернення уваги на викладені в постанові обставини вчинення адміністративного порушення (або ж обставини необґрунтованого складення протоколу про адміністративне правопорушення), а також обов'язати відповідний орган вжити заходів щодо усунення цих причин та умов.

При цьому з буквального тлумачення ст. 282 КУпАП можна встановити, що ця норма передбачає обов'язок вносити відповідні пропозиції лише за умови встановлення причин і умов, які сприяють вчиненню адміністративного проступку. Проте оскільки причини та умови, які сприяють вчиненню адміністративного правопорушення згідно зі ст. 280 КУпАП не входять до обставин, що підлягають з'ясуванню при розгляді справи, то й обов'язок суду виконувати вимоги ст. 282 КУпАП у разі невстановлення зазначених причин і умов відсутній.

Водночас від обов'язку надіслання судом пропозицій про усунення причин та умов, що сприяли вчиненню адміністративних правопорушень в порядку ст. 282 КУпАП (так звані окремі постанови), направлення яких залежить від встановлення вказаних причин і умов, слід відрізнити раніше діючий обов'язок суду доводи-

ти постанови про накладення адміністративного стягнення до відома громадськості (за місцем роботи, навчання чи проживання порушника) в порядку ст. 286 КУпАП (яка нещодавно втратила чинність) лише за наявності факту вчинення особою конкретного проступку, передбаченого цією статтею. Вважаємо скасування зазначеної норми передчасним, адже у разі вчинення адміністративного правопорушення за ст. 44 КУпАП такий профілактичний захід є ефективним.

Актуальним для виконання виховного і попереджувального впливу на порушника є випадки прийняття постанов про закриття справи, які виносяться при передачі матеріалів на розгляд громадської організації чи трудового колективу або передачі їх прокурору, органу досудового слідства або дізнання (ст. 284 КУпАП). Так, однією з підстав закриття провадження у справі про адміністративне правопорушення є прийняття рішення про передачу матеріалів на розгляд громадської організації або трудового колективу. Варто зауважити, що останніми роками випадки направлення судом матеріалів до громадської організації стали поодинокими. Безумовно, це пов'язано з поступовим зниженням авторитету громадських організації, а також зі зміною форм власності, коли товариські суди в багатьох випадках не створюються¹³.

Ми вважаємо і це випливає також із системного аналізу положень КУпАП (зокрема ст. 21), що основним призначенням громадської організації є здійснення на правопорушника лише громадського впливу з виховною і профілактичною метою¹⁴. Такий висновок узгоджується з думкою вчених на чолі з І. Ф. Бартиковим, які вважали, що застосування заходів громадського впливу замість адміністративного стягнення здійснюється у формі направлення матеріалів до громадської організації¹⁵. О. С. Павлова також зазначала, що направлення судом матеріалів на розгляд громадської організації може мати місце лише замість накладення адміністративного стягнення¹⁶.

За таких обставин перед тим, як прийняти рішення про закриття справи і передачу матеріалів на розгляд трудового колективу суд має виконати свою юрисдикційну функцію і визнати порушника винним у вчиненні адміністративного проступку. Якщо ж за результатами судового розгляду буде встановлено відсутність події чи складу адміністративного проступку, це, безумовно, спричиняє закриття провадження у справі на підставі п. 3 ч. 1 ст. 284 і п. 1 ст. 247 КУпАП, а тому про передачу матеріалів на розгляд трудового колективу вести мову недоцільно. Для закриття провадження у справі за цією підставою слід зважати на ст. 21 КУпАП, згідно з якою особа, яка вчинила адміністративне правопорушення, звільняється від адміністративної відповідальності з передачею матеріалів на розгляд громадської організації або трудового колективу, якщо з урахуванням характеру вчиненого правопорушення і особи порушника до нього доцільно застосувати захід громадського впливу.

Щодо такої підстави закриття провадження у справі, як прийняття рішення про передачу матеріалів справи прокурору, то, на нашу думку, на сучасному етапі розвитку правової системи така підстава закриття провадження повинна відпасти, оскільки, як зазначає Пленум Верховного Суду України, до суду мають надходити справи вже з постановами про відмову в порушенні кримінальної справи за фактом вчиненого порушення законодавства¹⁷. Адже, як зазначено в ч. 2 ст. 9 КУпАП, адміністративна відповідальність за правопорушення настає, якщо ці порушення за своїм характером не тягнуть за собою кримінальної відповідальності. Тобто вирішення питання про відмову в порушенні кримінальної справи має бути пер-

винним, а складення протоколу про адміністративне правопорушення вторинним.

Наведені в цій статті міркування про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, які реалізуються в адміністративно-деліктному провадженні, мають посилити профілактичний і виховний вплив щодо осіб, схильних до вчинення таких правопорушень, та активізувати наукові дослідження в напрямі боротьби з наркоманією процесуальними засобами та силами органів адміністративно-деліктної юрисдикції.

1. *Постанова* Кіровського районного суду м. Дніпропетровська у справі про адміністративне правопорушення від 23.03.2010 р. № 3-933/2010 [Електронний ресурс] / Єдиний державний реєстр судових рішень України. – Режим доступу до документа: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/8674971>. 2. *Судова практика у справах про адміністративні правопорушення (2003–2005 рр.)* / За заг. ред. В. Т. Малярєнка. – К. : Юрисконсульт, 2006. – С. 498; *Серков П. П.* Рассмотрение дел об административных правонарушениях в судах общей юрисдикции : Науч.-практ. пособие. – М. : Норма, 2009. – С. 304; *Панкова О. В.* Настольная книга судьи по делам об административных правонарушениях : Науч.-практ. пособие / Под. ред. Н. Г. Салищевой. – М. : Проспект, 2009. – С. 304; *Судебная практика по делам об административных правонарушениях* / [Сост. П. П. Серков, Н. В. Михалева]; Под ред. П. П. Серкова. – М. : Норма, 2008. – С. 368. 3. *Коваль Л. В.* Адміністративне право : Курс лекцій для студентів юрид. вузів та факультетів. – К. : Вентурі, 1998. – С. 168; *Скавронік В. М.* Адміністративно-юрисдикційна діяльність суду (судді) // Судова апеляція. – 2006. – № 2 (3). – С. 104. 4. *Бахрах Д. Н.* Административно-процессуальное принуждение. – 1989. – № 4. – С. 60–61. 5. *Про судову практику у справах про хуліганство* : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 22 грудня 2006 року № 10 // Вісник Верховного Суду України. – 2007. – № 2 (78). – С. 7. 6. *Ковальчук Ю.* Особливості адміністративної відповідальності неповнолітніх // Право України. – 2003. – № 6. – С. 112–113. 7. *Панкова О. В.* Настольная книга судьи по делам об административных правонарушениях : Науч.-практ. пособие / Под. ред. Н. Г. Салищевой. – М. : Проспект, 2009. – С. 97; *Серков П. П.* Рассмотрение дел об административных правонарушениях в судах общей юрисдикции : Науч.-практ. пособие. – М. : Норма, 2009. – С. 148. 8. *Серков П. П.* Рассмотрение дел об административных правонарушениях в судах общей юрисдикции : Науч.-практ. пособие. – М. : Норма, 2009. – С. 151. 9. *Короєд С. О.* Особливості застосування судами деяких видів адміністративних стягнень // Актуальні питання юридичної науки : матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. – Частина II. – Тернопіль, 2008. – С. 45. 10. *Бородін І.* Адміністративно-процесуальні норми – основа адміністративно-юрисдикційного процесу // Право України. – 2006. – № 3. – С. 88. 11. *Кивалов С. В.* Таможенное право (административная ответственность за нарушение таможенных правил). – Одесса, 1996. – С. 159; *Кодекс України про адміністративні правопорушення*: Науково-практичний коментар / Р. А. Калюжний, А. Т. Комзюк, О. О. Погрібний та ін. ; – К. : Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2007. – С. 709. 12. *Серков П. П.* Рассмотрение дел об административных правонарушениях в судах общей юрисдикции : Науч.-практ. пособие. – М. : Норма, 2009. – С. 71. 13. *Скавронік В. М.* Адміністративно-юрисдикційна діяльність суду (судді) // Судова апеляція. – 2005. – № 1. – С. 79. 14. *Короєд С. О.* Окремі процесуальні питання винесення судами постанов про закриття провадження у справах про адміністративні правопорушення // Судова апеляція. – 2008. – № 3 (12). – С. 134. 15. *Административные правонарушения, рассматриваемые в судебном порядке* / [И. Ф. Бартыков, П. С. Дагель, П. Ф. Елисейкин и др.]. – М. : Юридическая литература, 1964. – С. 28. 16. *Павлова Е. С.* Применение судьей мер административного взыскания / Отв. ред. В. В. Шубин. – М. : Юрид. лит., 1987. – С. 37. 17. *Практика розгляду судами справ про адміністративні правопорушення, що посягають на встановлений порядок управління* (статті 185–185-2 КпАП) : Узагальнення Верховного Суду України // Вісник Верховного Суду України. – 2007. – № 4 (80). – С. 37.